

ВІДГУК

офіційного опонента доктора юридичних наук, професора Волобуєва Анатолія Федотовича на дисертацію Попова Володимира Юрійовича «Методика розслідування терористичного акту», поданої на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право

Вивчення рукопису дисертації та ознайомлення з публікаціями її автора дає підстави для попереднього висновку, що робота виконана на належному науковому рівні і автор вирішив поставлені завдання. Такий висновок ґрунтується на наступних критеріях, за якими оцінюються дисертаційні дослідження.

Актуальність обраної теми дослідження. Дисертація Попова В.Ю. присвячена удосконаленню методики розслідування терористичного акту, тобто злочинів, передбачених ст. 258 КК України, що обумовлено істотними змінами редакції вказаної статті за останні роки, які викликали необхідність перегляду низки положень даної методики. Це є достатньо актуальним науковим завданням і має як теоретичне, так і практичне значення. Кримінальні провадження щодо терористичних актів на даний час є досить проблемними, що обумовлено специфічним механізмом вчинення таких злочинів в сучасних умовах. Цей механізм полягає у реальному застосуванні чи погрози застосування зброї, вчинення вибуху, підпалу чи інших дій, які створювали небезпеку для життя чи здоров'я людини або заподіяння значної майнової шкоди чи настання інших тяжких наслідків. Терористичний акт відрізняє від інших злочинів, де використовуються аналогічні суспільно-небезпечні дії, те що його метою є порушення громадської безпеки, залякування населення, провокація воєнного конфлікту, міжнародного ускладнення. Його метою може бути й здійснення впливу на прийняття рішень чи вчинення або невчинення дій органами державної влади чи органами місцевого самоврядування, службовими особами цих органів, об'єднаннями громадян, юридичними особами, міжнародними організаціями. Окремою метою може бути привернення уваги громадськості до певних політичних, релігійних чи інших поглядів особи терориста. Потрібно враховувати й

умови триваючої агресії проти України, зокрема, активної діяльності спецслужб країни-агресора з метою дестабілізації соціально-політичної обстановки.

Така різноманітність цілей наведених протиправних дій істотно детермінує перелік обставин, що підлягають встановленню (доказуванню) у кримінальному провадженні. Не викликає сумніву й те, що характер завдань, які вирішуються слідчим і прокурором під час досудового розслідування обумовлює й певну послідовність проведення слідчих (розшукових) дій, особливості їх підготовки і проведення. Все це вказує на необхідність переосмислення низки теоретичних положень і структурних елементів методики розслідування терористичних актів. Окрім того існує й нагальна потреба у розробленні оновлених рекомендацій щодо проведення окремих слідчих (розшукових) дій, залучення і використання спеціальних знань, зокрема, у формі експертиз. Саме вирішенню цих проблемних питань і присвячена представлена дисертація.

Потрібно зазначити, що обрана тема дослідження відповідає стратегії та окремим напрямкам розвитку наукових досліджень, що стосуються удосконалення існуючих чи розроблення нових окремих криміналістичних методик.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки і рекомендації, сформульовані в дисертації, відповідають вимогам до такого роду досліджень. Достатньо високий рівень їх обґрунтованості та вірогідності забезпечені наступними чинниками:

- в цілому логічністю структури проведеного дослідження – кожний його елемент органічно пов'язані з іншими;
- використанням солідної емпіричної і джерельної бази за темою дисертації, достатнім масивом аналітичних матеріалів;
- цілковитою відповідністю кола досліджуваних проблемних питань профілю наукової спеціальності 081 – Право;
- достатньою кількістю апробацій сформульованих у дисертації положень, висновків і рекомендацій на науково-практичних конференціях (у т.ч. чи-

слі міжнародних).

Оцінка змісту дисертації, її оформлення та наукова новизна дослідження. Вивчення змісту дисертації, ознайомлення з основними публікаціями дає підстави для висновку, що поставлені завдання дослідження були вирішені, а його мета досягнута. Це знайшло відображення в основних положеннях, висновках і рекомендаціях роботи, які сформульовані автором особисто і характеризуються певною науковою новизною та є достатньо обґрунтованими. Варто відзначити найбільш важливі з них.

По-перше, дисертант розглядає сутність і специфіку терористичного акту, як прояв тероризму в трьох аспектах (розділ 1):

1) соціально-політичної характеристики, як соціально-політичного явища, коли певні суб'єкти використовують ідеологію насильства, як засіб залякування, нагнітання страху в соціальному середовищі з метою досягнення ними певної політичної, ідеологічної або корисливої мети;

2) кримінально-правової характеристики, як певного складу злочину, передбаченого ст. 258 КК України;

3) криміналістичної характеристики терористичного акту, визначенні значущості її елементів (способів вчинення і приховування, особистості злочинця, особистості потерпілого, обстановки, характерних слідів), що слугують предметно-інформаційною основою для розробки адресованих слідчій практиці науково-методичних рекомендацій.

В результаті цього робиться обґрунтований висновок, що сформульовані положення є теоретичною основою для розроблення методики розслідування терористичного акту, а також мають самостійне практичне значення для систематизації й аналізу вихідної інформації про конкретний терористичний замах, висування й перевірки слідчих версій, вирішення інших завдань розслідування в умовах конкретної слідчої ситуації.

По-друге, безсумнівним здобутком дисертанта є визначення типових слідчих ситуацій, що визначаються наявністю певної інформації про злочин:

1) наявні ознаки вчинення терористичного акту, встановлено особу терориста, якого затримано в якості підозрюваного;

2) встановлено факт вчинення терористичного акту, особа, яка здійснила терористичний замах, зникла, але є відомості, що дозволяють організувати її пошук;

3) встановлено факт вчинення терористичного акту, особа, яка вчинила злочин загинула в результаті вибуху (підпалу, аварії, затоплення тощо) або під час проведення антитерористичної операції;

4) встановлено факт умисного заподіяння тяжких наслідків, проте характер події, мотиви та цілі злочинців потребують додаткової слідчої перевірки.

Дисертант відзначає, що відповідно до наведених слідчих ситуацій висуваються типові слідчі версії щодо характеру минулої події, приналежності підозрюваного до терористичних формувань, мотивів вчинення терористичного замаху, механізму ініціювання вибуху (підпалу, аварії тощо), способів придбання знарядь та засобів злочину тощо.

По-третє, підкреслюється, що важливою умовою ефективного розслідування терористичного акту є його ретельна організація, яка полягає у створенні належних умов забезпечувального характеру, спрямованих на реалізацію тактичного задуму слідчого. Звертається увага на необхідність тісного співробітництва з громадськістю й засобами масової інформації на тлі сформованої обстановки терору, широкого суспільного резонансу та несприятливого емоційного стану у суспільстві загалом. Створення таких умов автор бачить, перш за все, у своєчасному створенні слідчо-оперативної групи (СОГ), як однієї з форм колективного методу розслідування, що надає можливість використовувати усі необхідні сили, методи і засоби в їхньому раціональному поєднанні. Ним сформульовані вимоги (принципи) діяльності СОГ: узгодженість планування слідчорозшукових заходів; нерозголошення конфіденційної інформації (таємниці слідства); пріоритет процесуального керівництва; безперервність взаємодії; постійний, спеціалізований характер діяльності СОГ; стабільність складу учасників.

Визначені наступні форми взаємодії між слідчими та співробітниками оперативних підрозділів у складі СОГ при розслідуванні терористичних актів:

- спільний аналіз стану і динаміки оперативної обстановки, оцінка реальної небезпеки виявлених терористичних загроз, а також умов, що сприяють їх реалізації;
- узгодження спільного плану проведення організаційних, слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій, тактичних операцій, обговорення й визначення найбільш ефективних способів і засобів реалізації запланованих слідчо-розшукових заходів;
- сприяння слідчому у проведенні огляду місця терористичної атаки, вирішення організаційних питань щодо охорони місця злочину, використання службово-розшукових собак, інших оперативно-розшукових заходів забезпечення кримінального провадження;
- виконання оперативними працівниками письмових доручень слідчого в порядку ст., ст. 40, 41, 246 КПК України;
- здійснення за письмовим дорученням слідчого розшуку осіб, причетних до вчинення терористичного акту (ч. 3 ст. 281 КПК України), пошук каналів перенаправлення підозрюваних осіб через державний кордон України;
- сприяння слідчому у виявленні очевидців акту тероризму, здійснення квартирних та подвірних обходів в районі місця злочину, опитування працівників підприємств, установ та організацій, розташованих поблизу безпосереднього об'єкта терористичного замаху;
- надання керівних настанов та консультаційної допомоги співробітникам, безпосередньо задіяним у спільних операціях, тактичних комбінаціях, окремих слідчих та організаційних заходах;
- спільне проведення тактичних операцій, спрямованих на усунення передбачуваної терористичної загрози;
- використання слідчим оперативно-розшукової інформації, матеріалів оперативно-розшукових обліків про терористичні організації, які становлять загрозу державі.

По-четверте, значна увага приділена визначенню ролі негласних слідчих (розшукових) дій (НСРД) при розслідуванні терористичного акту. Відзначається, що одним із ключових тактичних завдань розслідування є встановлення місць можливого знаходження всіх співучасників злочину, вивчення в повному обсязі їх особистостей, родинних, дружніх та злочинних зв'язків, з'ясування мотиваційної основи та мети вчинення злочину. За допомогою НСРД перевіряється приналежність підозрюваного до груп чи організацій терористичної або екстремістської спрямованості, виявляються засоби вчинення злочину, предмети та документи, які вказують на особистість злочинця, а також інша доказова та інша інформація, що має значення для кримінального провадження.

Дисертантом на основі аналізу чинного правового регулювання проведення НСРД та практики його застосування пропонується на законодавчому рівні передбачити право оперативних працівників ініціювати проведення конкретних НСРД та звертатися з відповідним клопотанням про їх проведення до слідчого чи прокурора і тим самим брати активну участь в їх підготовці та подальшій організації.

По-п'яте, важливим є визначення особливостей підготовки і проведення експертиз:

- вибухо-технічної експертизи (експертиза вибухових пристроїв, слідів та обставин вибуху, експертиза вибухових речовин, продуктів вибуху та пострілу);
- експертизи зброї та слідів її використання (судово-балістична експертиза);
- судово-медичних експертиз;
- криміналістичні експертизи документів та ін..

Сформульовані дисертантом положення і рекомендації відображають специфіку завдань експертних досліджень при досудовому розслідуванні терористичного акту, є досить значущими - висновки експертів доволі часто є ключовими в системі доказів зі сторони обвинувачення.

Повнота викладу основних положень дисертації в опублікованих працях. Основні наукові положення і висновки дисертації викладено у 3 наукових статтях, опублікованих у фахових виданнях, перелік яких затверджено Міністерством освіти і науки України, а також в 1-й статті, опублікованій у зарубіжному фаховому виданні, проіндексованому в базі даних Web of Science Core Collection, в тезах 4 доповідей на науково-практичних конференціях. Кількість, обсяг та зміст друкованих праць відповідають вимогам МОН України щодо публікацій основного змісту дисертації на здобуття наукового ступеня доктора філософії і надають авторові право публічного захисту дисертації.

Практичне значення роботи. Викладені в дисертації висновки й пропозиції можуть бути використані:

- в практичній діяльності правоохоронних органів під час: виявлення і розслідування актів тероризму; проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій на різних стадіях кримінального провадження; підготовки і проведення судових експертиз;
- в правотворчій діяльності – для вдосконалення законодавства і відомчих нормативно-правових актів у сфері протидії тероризму;
- в навчально-методичній роботі – для підготовки навчальних посібників, методичних розробок та безпосередньо в навчальному процесі, зокрема при викладанні курсу «Криміналістика».

Зауваження та дискусійні положення змісту дисертації. В цілому дисертаційне дослідження здійснено на достатньо високому науково-теоретичному рівні. Проте, оскільки деякі його положення є дискусійними, що пов'язано з позначенням автором власної позиції щодо окремих досліджуваних проблемних питань, варто зробити певні зауваження, уточнення та рекомендації з метою удосконалення окремих викладених положень. Основні зауваження зводяться до наступного.

1. При аналізі такого елементу криміналістичної характеристики терористичного акту, як типові способи його вчинення, дисертант (с. 66-67) відносить до них здійснення кібератаки (напад на комп'ютерні та/або телекомунікаційні

мережі). У зв'язку з цим виникає питання про відмінні риси тероризму від інших злочинів при подібному способі дій зловмисників. Чи потребується тут кваліфікація за кількома статтями КК України?

2. У дисертації, як окремі структурні елементи методики розслідування визначені «криміналістична характеристика терористичного акту» та «обставини, які підлягають з'ясуванню при розслідуванні терористичного акту». Виникає питання про їх співвідношення, про що повинно бути, як видається, зазначено в дисертації.

3. В дисертації визначені типові слідчі ситуації, що сприймаються як достатньо обґрунтовані. В той же час ситуація №4 «Встановлено факт умисного заподіяння тяжких наслідків, проте характер події, мотиви та цілі злочинців потребують додаткової слідчої перевірки» (с. 109) викликає запитання. Чи є це випадком, коли відсутні ознаки терористичного акту на момент відкриття кримінального провадження? Якщо так, то які саме ознаки тут є найбільш значущими, що дозволяє кваліфікувати заподіяння тяжких наслідків саме як теракт на початку досудового розслідування?

4. У висновках дисертації (9 і 10) зазначається, що дисертантом запропоновано доповнити чинний КПК України, але самі доповнення не наводяться, хоча у тексті дисертації вони наведені. Видається, що ці пропозиції є принципово важливими і повинні були знайти своє відображення у висновках.

Викладені зауваження і побажання не применшують загальної досить високої оцінки рівню виконання дисертаційної роботи, її теоретичної цінності та практичної значущості.

Загальні висновки:

1. Дисертація Попова Володимира Юрійовича «Методика розслідування терористичного акту» є завершеною самостійною кваліфікаційною науковою працею, в якій з урахуванням оновленого кримінального і кримінального процесуального законодавства України, сформульовано та обґрунтовано низку теоретичних положень і практичних рекомендацій щодо методичного забезпечення розслідування терористичних актів.

2. Сформульовані в дисертації висновки і пропозиції мають теоретичне і практичне значення, яке полягає в тому, що результати дисертаційного дослідження можуть бути використані:

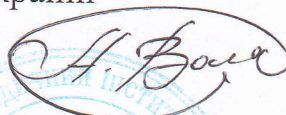
- в практичній діяльності правоохоронних органів під час: виявлення і розслідування актів тероризму; проведення слідчих (розшукових), негласних слідчих (розшукових) дій на різних стадіях кримінального провадження; підготовки і проведення судових експертиз;
- в правотворчій діяльності – для вдосконалення законодавства і відомчих нормативно-правових актів у сфері протидії тероризму;
- в науковій і навчально-методичній роботі – для підготовки навчальних посібників, методичних розробок та безпосередньо в навчальному процесі, зокрема при викладанні курсу «Криміналістика».

3. Дисертація «Методика розслідування терористичного акту» відповідає вимогам Порядку проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 6 березня 2019 р. № 167, Вимогам до оформлення дисертації, затвердженим Наказом Міністерства освіти і науки України № 40 від 12 січня 2017 року, а її автор – Попов Володимир Юрійович - заслуговує на присудження ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право.

Офіційний опонент:

Професор кафедри
кримінального процесу та криміналістики
Донецького юридичного інституту МВС України

доктор юридичних наук, професор

А.Ф. Волобуєв

Підпис професора Волобуєва А.Ф. засвідчую:

